

ВАРНАЛІЙ Захарій Степанович

д.е.н., професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: vzs1955@gmail.com

САВІЛОВА Ольга Володимирівна,

магістр 2 курсу,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
E-mail: olia.sv@bigmir.net

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВНА ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВИ**ВАРНАЛІЙ Захарій Степанович**

д.э.н., профессор,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
E-mail: vzs1955@gmail.com

САВИЛОВА Ольга Владимировна,

магистр 2 курсу,
Киевский национальный университет
имени Тараса Шевченко
E-mail: olia.sv@bigmir.net

ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ОСНОВНАЯ ПРЕДПОСЫЛКА ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВА**VARNALIИ Zakharii**

Doctor in Economics, Full Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: vzs1955@gmail.com

SAVILOVA Olga

second year Master's student,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
E-mail: olia.sv@bigmir.net

FINANCIAL SECURITY AS A CONDITION FOR EFFECTIVE FUNCTIONING OF THE STATE

Анотація. У статті досліджено фінансову безпеку як основну передумову ефективного функціонування держави та роль фінансової складової в системі економічної безпеки держави. Розглянуто наукові підходи до визначення сутності фінансової безпеки. Проаналізовано основні чинники, які становлять загрозу стабільності та стійкості фінансової системи. Охарактеризовано зміст складових фінансової безпеки, зазначено їх особливості та значення. Досліджено сутність механізму та види забезпечення фінансової безпеки держави.

У статті використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема діалектичний метод пізнання, методи аналізу та синтезу, крім того, використовувалися прийоми групування, класифікації та графічного відображення результатів дослідження. Інформаційну базу дослідження становлять нормативні та законодавчі акти, які регламентують національну безпеку держави, а разом з тим і фінансову безпеку, монографічні роботи і статті вітчизняних і зарубіжних економістів у фахових економічних виданнях, матеріали науково-практичних конференцій та семінарів з питань фінансової безпеки.

Ключові слова: держава, фінансова безпека, складові фінансової безпеки, загрози фінансовій безпеці, механізм забезпечення.

Аннотация. В статье исследована финансовая безопасность как предпосылка эффективного функционирования государства и роль финансовой составляющей в системе экономической безопасности государства. Рассмотрены научные подходы к определению сущности финансовой безопасности. Проанализированы основные факторы, которые представляют угрозу стабильности и устойчивости финансовой системы. Охарактеризованы содержание составляющих финансовой безопасности, указано их особенность и значение. Исследована сущность механизма и виды обеспечения финансовой безопасности государства.

В статье использован комплекс общенаучных и специальных методов исследования, в частности диалектический метод познания, методы анализа и синтеза, кроме того, использовались приемы группировки, классификации и графического отображения результатов исследования.

Информационную базу исследования составляют нормативные и законодательные акты, регламентирующие национальной безопасности государства, а вместе с тем и финансовую безопасность, монографические работы и статьи отечественных и зарубежных экономистов в профессиональных экономических изданиях, материалы научно-практических конференций и семинаров по вопросам финансовой безопасности.

Ключевые слова: государство, финансовая безопасность, составляющие финансовой безопасности, угрозы финансовой безопасности, механизм обеспечения.

Abstract. The article investigates financial security as the main condition for the effective functioning of the state and the role of the financial component in the system of economic security of the state. The scientific approaches to the definition of the essence of financial security are considered. The main factors that threaten the stability and stability of the financial system are analyzed. The content of components of financial security is characterized, their features and values are indicated. The essence of the mechanism and types of ensuring financial security of the state are investigated.

The article uses a complex of general scientific and special research methods, in particular dialectical method of cognition, methods of analysis and synthesis, in addition, methods of grouping, classification and graphic representation of research results were used.

The information base of the study consists of normative and legislative acts regulating the national security of the state, and, at the same time, financial security, monographic works and articles of domestic and foreign economists in professional economic publications, materials of scientific-practical conferences and seminars on financial security issues.

Keywords: state, financial security, components of financial security, threats to financial security, mechanism of provision.

ВАРНАЛІЙ Захарій Степанович

д.е.н., професор,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Вступ

У сучасних умовах вплив світових фінансових систем на окремо взятую державу переходить на якісно новий рівень. У цьому контексті, фінансова безпека є не лише національною проблемою, а й визначальною детермінантою сучасної глобальної економіки, що формується шляхом поглиблення і взаємодії транснаціоналізації й міжнародної регіональної економічної інтеграції. Враховуючи багатоаспектність поняття фінансової безпеки, складність взаємозв'язків і взаємозалежності різних її елементів, а також необхідність консолідації економічних і фінансових інтересів громадян, підприємств, регіонів і держави у напрямі забезпечення стійкого економічного розвитку та ефективного функціонування держави.

Фінансова безпека держави має як внутрішній, так і зовнішній аспекти. Зовнішній аспект передбачає перш за все фінансовий суверенітет країни, незалежність національної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального капіталу. Безпека внутрішньої фінансової сфери України визначається досконалістю правової, організаційної та інституціональної бази, а також політичною стабільністю, рівнем ризиків ринкової кон'юнктури, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції в державі.

Саме це й визначає актуальність теми дослідження, де об'єктом є процес забезпечення економічної безпеки України, а предметом є – визначення ролі і значення фінансової безпеки як головної передумови ефективного функціонування держави.

Огляд літератури

Важливо зазначити, що сьогодні значно актуалізується проблема дослідження фінансової безпеки, водночас, також необхідно зазначити, що аналізу фінансової безпеки як стратегічної складової частини економічної безпеки приділяють недостатньо уваги. Зокрема, ще недостатньо розглядаються існуючі внутрішні та зовнішні загрози, недостатньо аналізуються критичні моменти що підривають стабільність фінансово-економічної безпеки, тощо.

Серед вітчизняних вчених економістів, які здійснюють дослідження проблем фінансової, слід зазначити наступних: Барановський О.І., Бойко Т.В., Буркальцева Д.Д., Василик О.Д., Власюк О.С., Геєць В.М., Наконечна Ю.Л., Сасенко О.С., Чеберяко О.В. та інші [1-7; 10].

Мета та завдання статті

Метою статті є дослідження фінансової безпеки як основної передумови ефективного функціонування держави.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність виконання наступних завдань дослідження:

- розглянути сутність, функції та складові фінансової безпеки держави;
- навести чинники, що визначають стабільність фінансової безпеки;
- розкрити зміст механізму та види забезпечення фінансової безпеки держави.

Виклад основного матеріалу дослідження

Найважливішою складовою економічної безпеки, як і в цілому національної безпеки України сьогодні є фінансова безпека, яка виступає своєрідним індикатором і критерієм ефективності діяльності фінансової системи держави. Особливо це важливо в умовах глобалізації, зокрема, фінансової глобалізації. Тому, без забезпечення фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне як стратегічне, так і тактичне завдання, що стоять перед Україною.

У цьому контексті слід зазначити, що поняття фінансової безпеки так само широке, як, власне, і тлумачення фінансів як економічної категорії. Зокрема, на сьогодні відсутнє усталене визначення поняття «фінансова безпека». Існуючі наукові підходи відображають лише окремі аспекти фінансової безпеки і, на жаль, не можуть претендувати на її однозначне та виключне трактування (табл. 1.).

Все перелічене також можна подати як завдання органів державної влади й управління відповідно до загальної цілі забезпечення безпечної та ефективного функціонування не лише елементів фінансової системи держави, але й усіх взаємозв'язаних із нею ланок державного управління.

Таблиця 1

Визначення поняття «фінансова безпека»

Вчені	Зміст категорії
О. Барановський [1]	Фінансова безпека розглядається як ступень захищеності фінансових інтересів; рівень забезпеченості суб'єктів усіх рівнів управління фінансовими ресурсами; стан складових фінансового ринку; якості фінансових інструментів і послуг; стан фінансових потоків в економіці, що дозволяє вважати її одним з найважливіших системоутворюючих елементів економічної безпеки держави
З. Варналій [3]	Фінансова безпека - це надійна захищеність фінансової системи від внутрішніх та зовнішніх загроз
О. Василик [4]	Фінансова безпека стає основним економічним гарантом стабільності, забезпечуючи виробничий базис інфраструктурними інститутами розподілу фінансових та інвестиційних ресурсів
В. Геєць [6]	Фінансова безпека - це стабільний розвиток фінансової системи країни та її стійкість до потенційно негативного впливу зовнішніх і внутрішніх шоків
Н. Наконечна [7]	Фінансова безпека - це захищеність інтересів держави у фінансовій сфері, або такий стан бюджетної, податкової та грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати, зберігати від надмірного знецінення та раціонально використовувати фінансові ресурси країни для забезпечення її соціально-економічного розвитку і обслуговування фінансових зобов'язань.
В. Оспіцева [8]	Фінансова безпека - такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання

Джерело: складено на основі [1,3,4,6,8,9].

Основними функціями фінансової безпеки є:

- прогнозування й ідентифікація внутрішніх і зовнішніх загроз інтересам суб'єктів фінансової безпеки;
- здійснення комплексу тактичних та стратегічних заходів, спрямованих на попередження загроз та їх нейтралізацію;
- реалізація системи заходів з регенерації об'єктів фінансової безпеки, які постраждали внаслідок виникнення надзвичайної ситуації;
- створення умов та можливостей для оперативного управління елементами системи фінансової безпеки як у повсякденних умовах, так і за надзвичайних ситуацій;
- активне міжнародне співробітництво в інтересах підтримки національної системи фінансової безпеки.

Говорячи про функції фінансової безпеки держави, необхідно зауважити, що їх реалізація не зводиться виключно до захисту, а передбачає стійкий та поступальний взаємопов'язаний та взаємообумовлений розвиток усіх компонентів безпеки [1]. Для цього мають застосовуватись усі наявні засоби: політичні, економічні, організаційні, правові та ін. Фінансова безпека держави включає: бюджетну, банківську, боргову, валютну безпеку, грошово-кредитну та безпеку небанківського фінансового ринку. Кожна зі складових відіграє свою роль та функцію, що стає зрозумілим з їх визначення (табл.2.).

Оцінка рівня фінансової безпеки держави характеризується певним набором показників. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України своїм наказом від 29.10.2013. № 1277 затвердило Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [7]. Ці Методичні рекомендації розроблені з метою визначення рівня економічної безпеки України, у тому числі і фінансової безпеки та її складових, визначають перелік основних індикаторів стану безпеки України, їхні порогові значення, а також алгоритм розрахунку інтегрального індексу безпеки.

Індикатори фінансової безпеки відображають специфіку певного рівня управління (громадян, домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, галузі господарського комплексу, регіонів, банківської системи, фондового ринку, держави) або таких її складових. Кожна зі складових характеризується певними показниками, які застосовують в оцінці стану безпеки відповідного сектору.

Таблиця 2
Сутність складових фінансової безпеки

Складові фінансової безпеки	Сутність
Банківська безпека	рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілюючих чинників незалежно від умов її функціонування.
Безпека небанківського фінансового сектору	рівень розвитку фондового та страхового ринків, що дає змогу повною мірою задовольняти потреби суспільства в зазначених фінансових інструментах та послугах.
Боргова безпека	відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі.
Бюджетна безпека	стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції.
Валютна безпека	стан курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до національної грошової одиниці, її стійкістю, створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках.
Грошово-кредитна безпека	стан грошово-кредитної системи, що забезпечує всіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної економіки.

Джерело: складено на основі [3].

Відповідно Методичних рекомендацій, кожен з індикаторів має своє граничне (найменше чи найбільше) значення, яке встановлено залежно від рівня економічного розвитку країни, а також власне значення для нормування. Нормування індикаторів здійснюється за допомогою лінійної функції таким чином, щоб характеристичні значення індикаторів потрапляли в з'являючі за величиною інтервали. Перехід від абсолютних до нормованих значень індикаторів дозволяє вимірювати індикатори за шкалою від 0 до 1 або у відсотках: 0 відповідає 0 %, 1 – 100 %. Таким чином, отримане нормоване значення індикатора характеризує своєю величиною ступінь наблизення до оптимального значення 1.

Відхилення фактичного значення свідчать про необхідність профілактики або усунення причин, що їх зумовлюють.

Більшість показників фінансової безпеки у ЄС та України мають ідентичні критичні значення, що, з одного боку, сприяє можливій інтеграції України у європейське співтовариство, а з іншого, не враховує особливості вітчизняної економіки як перехідної та такої, що розвивається [8,10].

Розглядаючи систему фінансової безпеки держави, доцільно також назвати і грамотно класифікувати основні внутрішні та зовнішні її загрози з огляду на основне покликання згаданої системи «протистояти» різним негативним впливам.

Загрози фінансовій безпеці держави – сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у фінансовій сфері. Внутрішні загрози породжуються неадекватною фінансово-економічною політикою, елементарними прорахунками органів влади й управління, помилками, зловживаннями та іншими відхиленнями (безгосподарність, тяганина, різноманітні економічні злочини тощо) в управлінні фінансовою системою держави.

Так, внутрішніми загрозами фінансовій безпеці будь-якої країни є: недосконалість і незавершеність національного законодавства, зокрема у фінансово-кредитній сфері; відсутність достатнього золотовалютного запасу, або штучність курсу національної грошової одиниці; низький рівень інвестиційної активності; неефективність податкової системи, тіньова економіка; недосконалість бюджетної системи, низький рівень бюджетної дисципліни; значна заборгованість за видатками бюджету, або дефіцит бюджету; високий рівень інфляції; дефіцит платіжного балансу; неповно-

цінність фондового ринку; нерозвиненість страхового ринку; слабкість банківської системи; зростання внутрішнього державного боргу [2].

В сучасних умовах особливу роль відіграють зовнішні загрози. Серед основних причин виникнення зовнішніх загроз фінансовій безпеці України, на нашу думку, слід виділити наступні: посилення конкуренції між державами в економічній та інших сферах, використання могутніми економічними суб'єктами стратегій завоювання світового економічного простору (збройна агресія з боку Росії); різноманітність фінансових інструментів і високий рівень їх динамізму; взаємопроникнення внутрішньої та зовнішньої політики держав, які все більше залежать від світових фінансів (глобальна фінансова система більше не проводить межу між внутрішньою та зовнішньою економічною політикою країни, обидві вони проникають одна в одну, формуючи одна одну в міру того, як глобальні ринки переносять наслідки внутрішньої політики будь-якої країни на економіку інших країн); глобальне наростання нестійкості світової фінансової системи, виникнення загрозливих кризових тенденцій, нездатність сучасних фінансових інститутів, зокрема, міжнародних ефективно їх контролювати.

До зовнішніх загроз відносяться: залежність від отримання іноземних кредитів та іншої зарубіжної допомоги; зростання зовнішнього боргу і нецільове використання зарубіжних кредитів; нерегульований приплив іноземного капіталу та надання йому переваги порівняно з вітчизняним; втручання міжнародних фінансових організацій у національну фінансово-кредитну сферу; дефіцит платіжного балансу країни [11,12].

Забезпечення фінансової безпеки держави, на думку колективу авторів, базується на механізмі забезпечення фінансової безпеки держави, який є системою організаційних та інституційно-правових заходів впливу, спрямованих на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці держави [5].

Механізм забезпечення фінансової безпеки України – це сукупність економічних методів, важелів, за допомогою яких суб'єкти безпеки впливають на відповідні об'єкти з метою забезпечення фінансової безпеки держави з дотриманням відповідних принципів. Підвищення дієвості механізму забезпечення фінансової безпеки залежить від взаємоузгодженості та ефективності усіх елементів системи забезпечення фінансової безпеки України. Це стає можливим за умов застосування системного підходу, який, надає можливість чітко окреслити мету функціонування даної системи, визначити початкові дані (параметри входу) та механізм управління загрозами та небезпеками відповідно до закладених параметрів і умов функціонування.

Головною передумовою ефективного функціонування механізму забезпечення є (має бути) наявність інституційно-правового, нормативного та інформаційного забезпечення, яке сприяє дієвій взаємодії усіх його елементів (рис.1.).

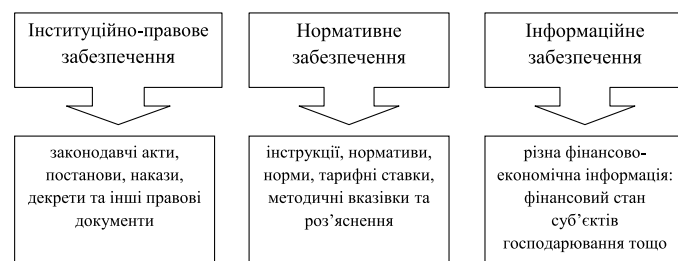

Рис.1. Види забезпечення фінансової безпеки

Джерело: складено на основі [9,13].

Побудова механізму забезпечення фінансової безпеки України здійснюється відповідно до поставлених цілей та завдань.

Головною метою такого механізму є захист національних фінансово-економічних інтересів, національних цінностей, недопущення втрати фінансової незалежності, ефективне функціонування фінансової системи держави та налагодження ефективних взаємозв'язків і взаємовідносин усіх його елементів, що в кінцевому результаті веде до розвитку кожного суб'єкта та економічного зростання в цілому.

Серед елементів механізму забезпечення фінансової безпеки найактивнішими є фінансові важелі, які приводяться в дію відповідними фінансовими методами. До них належать: податки, обов'язкові збори, інвестиції, норми амортизації, норми витрачання коштів у бюджетних установах, відсотки за кредит, орендна плата, дотації, субвенції.

Для реалізації зазначеної мети необхідно вирішити низку невідкладних завдань, зокрема:

- забезпечити діяльність суб'єктів фінансової безпеки щодо відстеження тенденцій розвитку фінансово-кредитної сфери;
- здійснювати постійний моніторинг фінансової безпеки та інших складових економічної безпеки держави;
- забезпечити стійкий економічний розвиток держави з дотриманням відповідної фінансово-платіжної дисципліни, нейтралізувати негативний вплив світової фінансової кризи, тінювих та кримінальних структур на національну економічну та фінансово-кредитну системи;
- обмежити вплив грошового та фінансового капіталів із реального сектора економіки;
- запобігати злочинам та правопорушенням у фінансових правовідносинах, зокрема легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом та ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку. Крім цього, вона є основним критерієм здатності держави здійснювати самостійну фінансово-економічну політику відповідно до своїх національних інтересів. Сучасний стан (рівень) фінансової безпеки держави характеризується певним набором показників. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України своїм наказом від 29.10.2013. № 1277 затвердило Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [7], які розроблені з метою визначення рівня економічної безпеки України, у тому числі і фінансової безпеки та її складових, та визначають перелік основних індикаторів стану безпеки України, їхні порогові значення, а також алгоритм розрахунку інтегрального індексу безпеки. Кожна зі складових характеризується певними показниками, які застосовують в оцінці стану безпеки відповідного сектору та мають свої граничні значення, врахування яких дає можливість вживати необхідних заходів задля покращення та стабілізації економіки країни.

Формування механізму забезпечення фінансової безпеки держави передбачає перш за все вирішення широкого кола проблем, що стосуються формування критеріїв та принципів забезпечення фінансової безпеки, визначення пріоритетних національних інтересів у фінансовій сфері, здійснення постійного відстеження факторів, які викликають загрозу фінансовій безпеці України, а також вживання заходів щодо їх попередження та подолання.

З метою створення такого дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки держави необхідно вирішити цілий комплекс інституційно-правових, структурно-організаційних, процедурних, кадрових, технологічних, фінансових та інших ресурсних питань. Саме цим питанням і повинні бути присвячені наступні наукові дослідження цієї вкрай важливої та актуальної теми, яка сприятиме зміцненню як фінансової безпеки держави, так і в цілому – забезпеченню національної безпеки України.

Список літератури

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський / – Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К.: КНТЕУ, 2014. – 456 с.
2. Бойко Т.В. Актуальні проблеми економічної безпеки України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.kr.ua/orhus/bojko.pdf>.
3. Варналій З.С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: Монографія / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, С.О. Саєнко. – К.: Знання Укр., 2013. – 299 с.
4. Василик О.Д. Фінансова безпека // Економічна енциклопедія: У 3 т. – Т.3 / О. Василик, С. Мочерний. – К.: Вид.центр «Академія», 2004 – 150 с.

5. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2013. – 48 с.

6. Геєць В.М. Концепція економічної безпеки України // Ін-т екон. прогнозування; кер. проекту В.М. Геєць. – К.: Логос, 2015. – 145 с.

7. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013. № 1277. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

8. Наконечна Н.В. Тенденції індикаторів фінансової безпеки України / Н. В. Наконечна // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 219.

9. Оспіщева В.І. Фінанси: курс для фінансистів / В. І. Оспіщева. – Житомир, 2013.-с. 211

10. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

11. Чеберяко О.В., Смал А.П. Вплив макроекономічних показників на фінансування потреб оборони держави // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка, 2012. – № 138. – С. 45-49.

12. Bak P. Self organized criticality and fluctuations in economics [Електронний ресурс] // Santa Fe Institute: [site] / P. Bak, K. Chen, J. Scheinkman, M. Woodford; Santa Fe Institute. Режим доступу: <http://www.santafe.edu/media/workingpapers/92-04-018.pdf>.

13. Penman Stephen H. Financial statement analysis and security valuation / Stephen H. Penman. – Boston [etc.]: McGraw Hill, 2016. – 4th ed. – XXIV, 754 p.

References

1. Baranovsky O.I. Financial security in Ukraine (assessment methodology and mechanisms of provision) / O.I. Baranovsky / – Kyiv. nats. trad.-ekon. un – K.: KNTEU, 2014 – 456 pp.
2. Boyko T.V. Actual problems of economic security of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://library.kr.ua/orhus/bojko.pdf>
3. Varnaliy Z.S. Ukraine's Economic Security: Problems and Priorities for Strengthening: Monograph / Z.S. Varnal, DD Burkaltseva, S.O. Saenko – K.: Knowledge of Ukraine, 2013. – 299 p.
4. Vasilik O.D. Financial security // Economic Encyclopedia: At 3 t. – T.3 / O. Vasilik, S. Mycherny. – K.: Visiting center «Academy», 2004. – 150 s.
5. Vlasjuk O.S. Theory and Practice of Economic Security in the System of Economics Science / O.S. Vlasjuk; National in-t probl. international Security at the Council of Nationals. security and defense of Ukraine. – K., 2013. – 48 p.
6. Heyets V.M. The Concept of Economic Security of Ukraine // Int. Econ. prognostication; manager project VM Heyets – K.: Logos, 2015. – 145 p.
7. Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrayiny Metodichni rekomendatsiyi shchodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny : pryiniaty 29.10.2013. № 1277 [Order of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine On Approval of Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine from October 29, 2013 № 1277]. me.gov.ua. Retrieved from <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=en-UA&tag=MetodichniRekomendatsii> [in Ukrainian].
8. Nakonechnaya N.V. Trends in Financial Security Indicators of Ukraine / N.V. Nakonechna // Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine. – 2011. – Vip. 219.
9. Osytsheva VI Finance: a course for financiers / VI Osschitseva. – Zhytomyr, 2013. – с. 211
10. Official website of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.me.gov.ua>.
11. Cheberyako O.V., Smal AP Influence of macroeconomic indicators on the financing of the needs of state defense // Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economy, 2012. – No. 138. – P. 45-49.
12. Bak P. Self organized criticality and fluctuations in economics [Електронний ресурс] // Santa Fe Institute : [site] / P. Bak, K. Chen, J. Scheinkman, M. Woodford; Santa Fe Institute. Режим доступу : <http://www.santafe.edu/media/workingpapers/92-04-018.pdf>.
13. Penman Stephen H. Financial statement analysis and security valuation / Stephen H. Penman. – Boston [etc.]: McGraw Hill, 2016. – 4th ed. – XXIV, 754 p.